

Nr 366.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående försäljning till aktiebolaget Difosfat av visst område av kronoparken nr 5 i Gällivare socken av Norrbottens län; given Stockholms slott den 26 april 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

dels att till aktiebolaget Difosfat må försäljas ett i statsrådsprotokollet omförmält, å en av lantnätériauskultanten E. Williams år 1918 upprättad karta angivet område av kronoparken nr 5 i Gällivare socken av Norrbottens län mot en köpeskilling, som skall bestämmas av tre gode män, av vilka Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet och bolaget vardera utse en och domaren i orten den tredje, dock att priset ej må understiga 500 kronor för hektar med tillägg av det värde å växande skog, som domänstyrelsen efter uppräkningsåsätter, samt under villkor i övrigt:

att bolaget tillförbindes iakttaga det med Luossavaara-Kiirunaavaara aktiebolag avslutade kontrakt angående utarrendering av viss mark inom området för framdragande av vattenledning;

att köpeskillingen erlägges kontant till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet å tillträdesdagen, samt

att bolaget bekostar alla med områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader;

dels ock att till bolaget må under enahanda villkor, som här ovan angivits, försäljas jämväl de inom berörda områdes gränser belägna ströängar, därest dessa genom köp eller annorledes komma i statens hand.

De till ärendet hörande handlingar och kartor skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 april 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Petersson anförde:

I proposition den 23 mars 1917, nr 147, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att till understöd för fortsättande och avslutande av aktiebolaget Difosfats försöksverksamhet för framställning på elektrokemisk väg av till gödselmedel avsett dikalciumfosfat, under villkor i huvudsaklig överensstämmelse med lantbruksstyrelsens i ärendet avgivna förslag, å extra stat under nionde huvudtiteln för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t finge under år 1917 låta av tillgängliga medel härav förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

I skrivelse den 8 juni 1917, nr 277, anmälde riksdagen, att riks-

dagen för berörda ändamål under de villkor, Kungl. Maj:t efter närmare utredning ägde bestämma, anvisat berörda belopp, 100,000 kronor.

Sedan kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen avgivit infordrat utlåtande, anvisade Kungl. Maj:t den 10 juli 1917 det sålunda beviljade anslaget till bolaget under vissa villkor, bland annat, att staten skulle äga kontrollera tillverkningen och taga del av resultatens; att bolaget skulle utan särskild kostnad för statsverket anställa försök med de fosforrika malmer och anrikningsprodukter, som staten för sådant ändamål tillhandahölle från de malmfält, till vilka staten helt eller delvis vore ägare; att anslaget skulle utbetalas blott i mån av behov; samt att bolaget skulle inom två år från första lyftningsdagen styrka, att försöken blivit utförda i den utsträckning, att uppfinningens praktiska användbarhet kunde bedömas.

I en till Kungl. Maj:t ställd ansökning har nu bolaget under hänvisning till två ansökningen bifogade kartor anhållit att få med äganderätt förvärva ett å den med nr 2 betecknade kartan närmare angivet område om cirka 80 hektar, beläget å kronoparken nr 5 vid Malmberget i Gällivare socken av Norrbottens län, för uppförande därå av fabriksbyggnader för framställning av difosfat samt av kontors- och laboratoriebyggnader, magasiner, lastkaj samt bostäder för ingenjörer, kontorspersonal och förmän.

Sedan domänstyrelsen anbefallts att efter vederbörandes hörande avgiva utlåtande över bolagets ifrågavarande ansökning, har bolaget till domänstyrelsen ingivit ytterligare en karta över området, upprättad år 1918 av lantmäteriauskultanten E. Williams, jämte ett av Williams rörande samma område utfärdat intyg, utvisande att ifrågavarande område utgöres av en rektangel med en längd å långsidorna av 1,090 meter och å kortsidorna av 760 meter.

I en till jordbruksdepartementet inkommen skrift, vilken överlämnats till domänstyrelsen, har Malmbergets municipalstyrelse på anförda skäl hemställt, att vid ärendets behandling måtte, så långt möjligt vore, tillses, att bostäder åt den blivande fabriken personal måtte förläggas inom Malmbergets municipalsamhälle. Genom den utflyttning från Malmberget till det nya området, som eljest kunde befaras, skulle nämligen en avfolkning vid Malmberget uppstå, som för många därstädes skulle medföra ruin och vålla stora förluster för samhället och för Kiruna—Gällivare—Malmbergets stadshypoteksförening. Mer än ett hundratal osålda tomter finnes vid Malmberget och många lägenheter stode outhyrda. Genom uppkomsten här och där i trakten av

små industrisambällen skulle den stad-bildande verksamhet, som på-börjats vid Malmberget, kunna bliva förfelad. Avståndet från Malmberget till det ifrågavarande området vore 3 kilometer. Kommunikationsmedel finnes och kunde förbättras.

Den 2 mars 1918 har domänstyrelsen avgivit utlåtande i ärendet och därvid överlämnat infordrade yttranden från vederböraude skogs-tjänstemän.

Jägmästaren i Gällivare revir har anfört följande:

Det avsedda området vore beläget å vid avvitringen i Gällivare socken uppkommen överloppsmark, vilken den 24 november 1911 av Kungl. Maj:t förklarats som kronopark, samt omedelbart intill nordvästra gränsen för den skogstrakt om 620.63 hektar, som av domänstyrelsen, jämlikt bemyndigande i nådigt brev den 21 juni 1907, upplåtits på arrende till Luossavaara-Kiurunavaara aktiebolag på 50 år genom kontrakt den 3 juli 1907.

Området ifråga, ett gammalt s. k. brännland, som genomlöptes av en bäck — Naalojoki — med ströngar å ömse sidor, utgjordes på norra och västra sidan om bäcken av magert hedland, beväxt med ett glest 60 – 80 årigt tallbestånd, varuti insprängda cirka 250-åriga tallöverståndare förekomme. Söder och öster om bäcken vore marken kuperad, jordmånen näringsrikare och skogsbeståndet — en blandning av tall, gran och björk — av växtligare beskaffenhet. Genom området söder om bäcken vore uti en nedgrävd betongkulvert framdragen en vattenledning från sjön Naalöjärvi till anrikningsverket vid Vitåfors, för vilken ledning mark om cirka 6 meters bredd av domänstyrelsen utarrenderats till Luossavaara-Kiurunavaara aktiebolag på 25 år från den 14 mars 1912 genom kontrakt den 30 oktober 1912.

Beträffande områdets försäljningsvärde syntes vara svårt att angiva någon exakt siffra, då skogen icke vore upptaxerad och vinterföret lade hinder i vägen för noggrann markvärdering och skogsuppskattning. Dock hade det syntts, att som jämförelse vid värdesättning borde kunna tjäna *dels* den årliga arrendesumma, som erlades för nyssnämnda till vattenledningen upplåtna mark, och vilken utgjordes av 15 kronor per hektar skogsmark, 3 kronor per hektar myr och 2 kronor per hektar dåvarande vatten, *dels ock* det av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län den 3 april 1905 bestämda minimiförsäljningspriset för de tomter, belägna omedelbart nedanför Koskullskulle järnvägsstation, som tillhörde ett genom nådigt brev den 23 maj 1902 för försäljning åt och bebyggande av enskilda från kronomark upplåtet område, och vilket minimipris utgjorde i genomsnitt för ifrågavarande tomter 444 kronor per hektar. Varken i ovannämnda arrendesumma ej heller i sistberörda försäljningspris hade skogens värde ingått, utan hade, vad anginge tomtförsäljningen, skogen fått lösas efter särskild värdering, under det att å arrendeområdet skogen icke behövt avverkas eller lösas, då ingen egentlig skada åstadkommits genom att vattenledningen nedgräfts i marken, och då ingen trafik med tramp eller skadegörelse förekommit. Det syntes också jägmästaren, att vid nämnda jämförelse hänsyn borde tagas såväl till den värdestegring beträffande mark och skog, vilken uppstått sedan förenämnda upplåtelsers tillkomst, som ock till nu ifrågavarande områdes relativt gynnsamma läge.

Därest Kungl. Maj:t funne aktiebolaget Difosfats anhållan vara förtjänt av

bifall, ville jägmästaren hemställa, att, sedan inom området befintliga ströängar genom lantmäteriförrättning jämlikt kungörelsen den 5 juni 1917 utbytts mot annan mark, köpeskillingen för området måtte bestämmas till 500 kronor per hektar överhuvud; att skogen å området måtte inlösas av sökandebolaget till pris, som efter uppräknig åsattes av domänstyrelsen; samt att, därest genom dämningar eller andra markåtgärder inom området försumpning kunde uppstå å angränsande skogsmarker, det borde åligga bolaget att vidtaga och bekosta den dikning eller bäckrensning, som kunde vara erforderlig för nödig vattenavledning.

Överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt har anfört följande:

Enär ifrågavarande område icke särskilt erfordrades för något kronans ändamål, finnes ingen anledning att av sådan orsak undanhålla bolaget från ett nyttjande av området, vare sig nu detta skulle ske med äganderätt till detsamma eller medelst upplåtelse på arrende.

Inom det för bolagets behov avsedda området finnes emellertid dels s. k. ströängar till en areal av omkring 7 hektar, tillhörande hemmanet $\frac{3}{14}$ mantal Kaptensgården, samt ett utmål för vattenledning till Gällivare malmfält med en areal av 2.6 hektar. Beträffande ströängarna skulle ju dessa jämlikt kungörelsen den 5 juni 1917 kunna utbytas mot annan kronan tillhörig mark, om man ville förena hela upplåtelsen i ett mellanhavande mellan staten och bolaget. Det syntes dock överjägmästaren, att detta icke skulle vara i första hand erforderligt, då överenskommelse väl skulle kunna träffas mellan bolaget och innehavaren av ströängarna om deras disposition. Med bortseende således ifrån dessa ströängar och utmål skulle nyttjanderättsfrågan här gälla en återstående del av det av bolaget ansökta området av omkring 73 hektar, varöver staten nu utan servitut förfogade.

Då någon försäljning av detta område till bolaget emellertid icke kunde vara förenlig med statens intressen, och bolaget borde vara lika betjänt med att mot arrende på längre tid få nyttja området, tillstyrkte överjägmästaren, att detsamma — i likhet med vad tidigare skett vid upplåtelse av mark till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag — måtte utarrenderas till aktiebolaget Difosfat på 50 år mot en årlig avgift av 15 kronor per hektar.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande anfört följande:

»Då aktiebolaget Difosfat för sin försöksverksamhet att på elektrisk väg framställa fosforsyregödselmedel ur vid anrikning av järnmalm erhållet apatitavfall av 1917 års riksdag tilldelats ett statsanslag av 100,000 kronor, synes det endast vara en konsekvens av detta statsmakternas beslut att till bolaget å kronan tillhörig mark i närheten av de trakter, där elektrisk energi och förenämnt apatitavfall kunna erhållas, upplåta erforderligt markområde för fabriksanläggningar och uppförande därå av i övrigt nödiga byggnader.

Då det ifrågasatta området direkt ansluter sig till för gruvdrift förut upplåtet område av kronoöverloppsmark inom Gällivare revir, kan med hänsyn till skogsskötseln och bevakningen å angränsande kronomarker ingen invändning göras emot en upplåtelse av detsamma under förutsättning att därå ej vidtagas genom uppdamning av vatten sådana åtgärder, att fara för försumpning av närliggande skogsmark uppstår.

Att emellertid såsom sökandebolaget ifrågasatt med full äganderätt upplåta detta område synes ur flera synpunkter mindre lämpligt. Sålunda må erinras, att, då Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag endast på viss tid och mot viss årlig avgäld fått åt sig upplåtna betydande för gruvdriften erforderliga områden i trakten av Malmberget med flera ställen, det torde få anses tämligen omotiverat att till aktiebolaget Difosfat för bedrivande av med statsmedel understödd försöksverksamhet med äganderätt upplåta visst område. Och detta så mycket mera som inom det ifrågasatta området finnas parceller, vilka av kronan redan disponerats och till andra upplåtits under nyttjanderätt för viss tid.

Då domänstyrelsen sålunda anser sig böra förorda endast nyttjanderättsupplåtelse, torde emellertid giltighetstiden därför böra tilltagas rätt rundligt, och synes en tidsperiod av femtio år med rätt till förnyad upplåtelse böra vara tillfyllest för ändamålet i fråga. För en sålunda begränsad upplåtelse tid talar också den omständigheten att, ehuru väl avgiften för denna mark bör bestämmas till ett ganska skäligt belopp, detsamma dock må efter en tid kunna höjas i proportion till den allmänna värdestegring, som man har att räkna med på alla områden.

Med hänsyn härtill synes en årlig avgäld för marken av 15 kronor per hektar vara skälig, och bör nyttjanderättsinnehavaren äga rättighet att till pris, som av vederbörande överjägmästare bestämmes, få inköpa den skog, som för områdets utnyttjande för avsett ändamål måste avröjas.

I fråga om de inom det ansökta området belägna ströängarna synes det av jägmästaren ifrågasatta avvitringsförfarandet för dessas återvinnande till kronan ej böra tillgripas, med mindre det skulle visa sig, att avtal om deras upplåtande ej skulle kunna träffas på rimliga villkor, för vilket fall det torde åligga staten att träda emellan, då det är fråga om en statsunderstödd försöksverksamhet.

Vidkommande slutligen den av styrelsen för Malmbergets municipalsamhälle ingivna skrivelsen, i vilken uttalats farhågor för att markupplåtelse utan vissa villkor till aktiebolaget Difosfat skulle medföra en avfolkning från municipalsamhället med därav följande ödesdigra konsekvenser för dess ekonomi, anser sig domänstyrelsen ej böra göra annat uttalande än att, då ett ekonomiskt företag måste för att kunna bliva bärigt få äga frihet att vidtaga de anordningar för sin verksamhet, som det kan finna mest ändamålsenliga, såsom i förevarande fall beträffande anordnande av bostäder för sina arbetare, något särskilt avseende icke torde behöva fästas vid municipalstyrelsens skrivelse, detta så mycket hellre som i aktiebolaget Difosfats skrivelse omnämnts, att avsikten icke vore att å ansökta området uppföra bostäder för arbetare utan endast för sådan personal, för vilken lämpliga bostadslägenheter, för så vitt domänstyrelsen har sig bekant, icke lära finnas att tillgå inom Malmbergets municipalsamhälle.»

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har därefter bolaget anfört, bland annat, följande:

De föreslagna arrendevillkoren syntes bolaget i och för sig skäliga. För att emellertid det enskilda kapitalet skulle kunna intressera sig för det av bolaget tilltänkta företaget fordrades, att företaget icke bleve i allt för hög grad kringskuret i sin verksamhet. Företaget komme i alla händelser att i högsta grad bliva beroende av staten, i det kraft skulle erhållas från Porjus och råvara från en malmfyndighet, där staten vore hälftenägare och kunde bliva ensam ägare, och då slut-

ligen för fabrikationen erforderliga övriga materialier samt fabriken produkter komme att fraktas å statens järnväg. Av denna grund syntes det vara ett rimligt önskemål, att bolaget åtminstone ägde sin tomt. Skulle de villkor, som av statsverket uppställdes, bliva så ofördelaktiga, som ett uppförande av fabriken på ofri grund skulle innebära, så torde det för affärens igångsättande erforderliga kapitalet icke kunna uppbringas och framställandet av fosfatgödselmedel ur svensk råvara äventyras. Även om fabriken skulle kunna komma till stånd på ofri grund, så skulle dock dess utvecklingsmöjligheter i hög grad stäckas genom minskad kredit och möjlighet till upplåning mot säkerhet av inteckning.

Som skäl för att området blott skulle utarrenderas hade domänstyrelsen anfört, att samma vore förhållandet med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags mark. Häremot finge bolaget erinra, att genom vattenfallsstyrelsen staten tillhörig mark försålts i stor utsträckning med äganderätt till industriella anläggningar, nämligen elektrokemiska fabriker vid såväl Trollhättan som Porjus, och att vattenfallsstyrelsen även erhållit provisoriskt tillstånd att på nämnda ställen med äganderätt till bolag försälja mark, avsedd för uppförande av arbetarbostäder, och även avslutat sådana försäljningar.

Den från Malmbergets municipalsamhälles styrelse inkomna skrivelsen hade visserligen i det väsentliga blivit bemött i domänstyrelsens utlåtande. Bolaget ville emellertid framhålla, att bolaget i sin första skrift meddelat, att bolagets avsikt vore att å det ifrågavarande området uppföra bland annat bostäder för ingenjörer, kontorspersonal och förmän. Detta vore oundgängligen nödvändigt, om företaget, vars snara igångsättande ju vore av den största betydelse för det svenska jordbruket, över huvud taget skulle kunna komma till stånd. Fabrikationen måste nämligen, med hänsyn bland annat till kraftens utnyttjande, bedrivas natt och dag och det vore då, om t. ex. en olyckshändelse skulle inträffa, nödvändigt, att ingenjörer och förmän omedelbart vore till hands. Beträffande frågan om eventuellt uppförande av arbetarbostäder på området, så vore det givet, att bolaget helst såge, att det icke behöfve göra härför erforderligt betydande kapitalutlägg, d. v. s. i fall kommunikationerna kunde ordnas så pass tillfredsställande, att bolagets arbetarstam kunde bo i municipalsamhället. Huru härmed kunde komma att gå, vore emellertid för närvarande omöjligt att bedöma, och bolaget måste därför vara berett på att uppföra åtminstone en del arbetarbostäder och måste disponera mark härför. Huru någon avfolkning av municipalsamhället skulle kunna föranledas, även om bolagets *hela* arbetarstam komme att bo å bolagets mark, förstode bolaget icke — det gällde ju här i stället tillförsel av ökade arbetsstyrkor till trakten. Däremot måste bolaget medgiva, att möjligheten att försälja ännu osålda tomter inom municipalsamhället bleve större, om hela bolagets personal skulle åläggas att bo inom municipalsamhället än om blott en del komme att bo där. Ett dylikt åläggande skulle emellertid, som redan anförts, omöjliggöra företaget.

Departements-
chefen.

I likhet med domänstyrelsen anser även jag det vara en konsekvens av statsmakternas beslut i fråga om subvention till aktiebolaget Difosfat, att till bolaget å kronan tillhörig mark i närheten av de trakter, där elektrisk energi och apatitavfall kunna erhållas, upplåtes erforderligt markområde för fabriksanläggningar m. m.

Vad beträffar frågan om upplåtande till bolaget av marken under äganderätt eller arrende, anser jag visserligen, att det hade varit förenat med vissa fördelar för det allmänna, om upplåtelsen kunnat ske i form av arrende, men då bolaget anfört tungt vägande skäl för sin begäran att få med äganderätt förvärva området — särskilt har bolaget åberopat önskvärdheten att kunna vid upplåning bereda säkerhet av fastighetsinteckning — och hänvisat till att äganderättsöverlåtelser i jämförliga fall skett från kronomark i trakten, anser jag mig böra tillstyrka detta senare upplåtelsesätt. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att bolaget, såsom det också självt framhållit, är i åtskilliga avseenden synnerligen beroende av staten. Vidkommande saluvärdet å området anser jag det samma böra bestämmas av tre gode män, dock att det ej må sättas lägre än till 500 kronor för hektar, vartill kommer värdet av växande skog, som efter uppräknig bör åsättas av domänstyrelsen.

I det område, som nu omedelbart kan bli föremål för försäljning, innefattas uppenbarligen icke de därinom belägna ströängarna, vilka äro tilldelade enskild fastighet. Emellertid är det givetvis önskligt för bolaget att få förvärva även dessa ströängar. För ordnande av förhållandena beträffande ströängarna äro flera möjligheter tänkbara. Nu torde endast bemyndigande böra utverkas för Kungl. Maj:t att försälja jämväl dessa ströängar, därest de genom köp eller annorledes komma i statens hand.

Slutligen får jag beträffande den från Malmbergets municipalstyrelse inkomna skriften hänvisa till vad såväl av domänstyrelsen som av bolaget härutinnan blivit anfört.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva,

dels att till aktiebolaget Difosfat må försäljas ovan ömförmälda, å den av lantmäteriauskultanten E. Williams år 1918 upprättade kartan angivna område av kronoparken nr 5 i Gällivare socken av Norrbottens län mot en köpeskilling, som skall bestämmas av tre gode män, av vilka Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet och bolaget vardera utse en och domaren i orten den tredje, dock att priset ej må understiga 500 kronor för hektar med tillägg av det värde av växande skog, som domänstyrelsen efter uppräknig åsätter, samt under villkor i övrigt:

att bolaget tillförbindes iakttaga det med Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag avslutade kontrakt angående utarrendering av viss mark för framdragande av vattenledning;

att köpeskillingen erlägges kontant till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet å tillträdesdagen, samt

att bolaget bekostar alla med området avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader;

dels ock att till bolaget må under enahanda villkor, som här ovan angivits, försäljas jämväl de inom berörda områdes gränser belägna ströängar, därest dessa genom köp eller annorledes komma i statens hand.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däruti statsrådets övriga ledamöter förenade sig, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet skulle avlåtas till riksdagen av den lydelse, bil. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. Poss.